

NHỮNG THÁCH THỨC TRONG DẠY HỌC TÍCH HỢP VÀ QUẢN LÝ DẠY HỌC TÍCH HỢP Ở TRƯỜNG PHỔ THÔNG HIỆN NAY

TS. Trần Thanh Nguyên¹

TÓM TẮT

Dạy học tích hợp là một trong những quan điểm giáo dục đã trở thành xu thế trong việc xác định nội dung dạy học trong nhà trường phổ thông và trong xây dựng chương trình môn học ở nhiều nước trên thế giới. Quan điểm tích hợp được xây dựng trên cơ sở những quan niệm tích cực về quá trình học tập và quá trình dạy học. Dạy học tích hợp sẽ giúp phát triển những năng lực giải quyết những vấn đề phức tạp và làm cho việc học tập trở nên ý nghĩa hơn đối với người học so với việc các môn học, các mặt giáo dục được thực hiện riêng rẽ. Tích hợp là một trong những quan điểm giáo dục nhằm nâng cao năng lực của người học, giúp đào tạo những người có đầy đủ phẩm chất và năng lực để giải quyết các vấn đề của cuộc sống hiện đại. Việc này đang đặt ra nhiều thách thức đối với công tác dạy học và quản lý dạy học ở trường phổ thông hiện nay.

Từ khóa: tích hợp, thách thức, dạy học, quản lý dạy học.

1. Đặt vấn đề

Dạy học, về bản chất mà nói, là một quá trình khơi gợi hứng thú, động cơ và kinh nghiệm có sẵn ở người học chứ không phải là sự truyền đạt một chiều kiến thức của người dạy. Do đó, việc xác định một phương thức dạy học làm kim chỉ nam định hướng cho phương pháp, cách thức tổ chức các hoạt động nhằm phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo của người học là con đường đúng đắn nhất để nâng cao chất lượng. Theo ý nghĩa đó, dạy học tích hợp (đơn môn, liên môn, xuyên môn và chủ đề đời sống) với mục tiêu phát triển năng lực người học, giúp người học biết huy động tổng hợp kiến thức, kỹ năng thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau nhằm giải quyết các vấn đề trong học tập và cuộc sống đã trở thành xu hướng tất yếu đang đặt ra nhiều thách thức đối với

công tác dạy học và quản lý dạy học ở trường phổ thông hiện nay.

2. Về dạy học tích hợp, liên môn

2.1. Khái niệm dạy học tích hợp, liên môn

Tích hợp theo nghĩa chung nhất là “lắp ráp, nối kết các thành phần của một hệ thống theo quan điểm tạo nên một hệ thống toàn bộ” [1, tr.981]. Trong hoạt động dạy học, *tích hợp* là “hành động liên kết các đối tượng nghiên cứu, giảng dạy, học tập của cùng một lĩnh vực hoặc vài lĩnh vực khác nhau trong cùng một kế hoạch giảng dạy” [2, tr.383].

Dạy học tích hợp là “định hướng dạy học giúp học sinh phát triển khả năng huy động tổng hợp kiến thức, kỹ năng,... thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau để giải quyết có hiệu quả các vấn đề trong học tập và trong cuộc sống, được

¹Trường Cán bộ Quản lý Giáo dục Tp.HCM

thực hiện ngay trong quá trình lĩnh hội tri thức và rèn luyện kỹ năng; phát triển được những năng lực cần thiết, nhất là năng lực giải quyết vấn đề” [3, tr.5].

Bài học tích hợp, liên môn là “bài học được xây dựng trên cơ sở nội dung chủ yếu của một môn học và bổ sung những kiến thức liên quan đến các môn học khác” [4, tr.100].

Chủ đề tích hợp, liên môn là “chủ đề dạy học được xây dựng trên cơ sở tách những kiến thức có liên quan ra khỏi các môn học, xây dựng chủ đề liên môn để tổ chức dạy học riêng” [5, tr.100].

Như vậy, dạy học tích hợp, liên môn là một quan điểm, một phương thức định hướng dạy học, ở đó người dạy phải tích hợp các kiến thức, kỹ năng thuộc nhiều lĩnh vực trong bài dạy hoặc chủ đề dạy học và tổ chức cho người học biết huy động tổng hợp kiến thức, kỹ năng thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau nhằm giải quyết các vấn đề trong học tập và trong cuộc sống.

2.2. Tính tất yếu của dạy học tích hợp, liên môn

Trong thế giới khách quan của chúng ta, mọi sự vật hiện tượng biểu hiện sự tồn tại thông qua sự vận động, sự tác động qua lại lẫn nhau. Chúng luôn có mối liên hệ với nhau hoặc bên trong, hoặc bên ngoài, hoặc chủ yếu, hoặc thứ yếu và không phụ thuộc vào ý chí chủ quan của con người. Do vậy, khi xem xét bất kỳ một sự vật, hiện tượng nào cũng phải đặt nó trong mối liên hệ với những sự vật, hiện tượng khác.

Về cơ chế hoạt động của não bộ, mỗi tế bào thần kinh có khoảng vài ngàn mối liên kết với những tế bào thần kinh khác. Khi xử lý một thông tin, những tế bào thần kinh sẽ được kích hoạt cùng lúc, đòi hỏi sự phối hợp hành động nhanh chóng của nhiều vùng trong não bộ truy xuất tất cả những kinh nghiệm và kết nối nhiều tri thức có liên quan để giải quyết vấn đề đặt ra.

Trong thực tiễn, ở thời đại bùng nổ thông tin ngày nay, quá trình toàn cầu hóa đang diễn ra nhanh chóng, mạnh mẽ, các vấn đề của cuộc sống không thể chỉ giải quyết bằng tri thức của một ngành học, dẫn đến việc dạy học một kiến thức đã vượt ra ngoài phạm vi của một môn học. Ngay trong nhà trường, yêu cầu của việc đổi mới phương pháp dạy học, đổi mới kiểm tra đánh giá hiện nay cũng đòi hỏi người học phải biết vận dụng kiến thức từ nhiều lĩnh vực để giải quyết được các tình huống đặt ra trong những bối cảnh cụ thể có liên quan đến đời sống, thông qua đó góp phần hình thành và phát triển năng lực người học.

Dạy học tích hợp, liên môn cũng góp phần khắc phục những hạn chế, bất cập trong nội dung chương trình và phương pháp dạy học thời gian qua. Việc vận dụng kiến thức liên môn, tích hợp với các chủ đề từ thực tế đời sống giúp cho nội dung dạy học không còn tính hàn lâm, khô cứng, rời rạc. Chính người học sẽ phải vận dụng nhiều kiến thức đã có, liên hệ với thực tiễn, xem xét vấn đề trong nhiều mối liên hệ một cách toàn diện, theo hướng động, hướng mở để giải quyết các nhiệm vụ học tập

gắn với tình huống cụ thể, qua đó hình thành năng lực. Mặt khác, theo quan điểm tích hợp, các kiến thức liên quan sẽ được lồng ghép vào bài học hoặc chủ đề nên tránh được sự trùng lặp không cần thiết về nội dung giữa các bài học, môn học và vì vậy số lượng môn học và thời lượng học tập sẽ được giảm bớt; đồng thời nhiều kiến thức, kỹ năng chưa có trong các môn học được tích hợp vào sẽ chuẩn bị cho người học những năng lực cần thiết để có thể giải quyết tốt các tình huống đặt ra trong cuộc sống.

Đó là những lý do cho thấy tính tất yếu, khách quan và những lợi ích của dạy học tích hợp, liên môn, đồng thời cũng chỉ ra những thách thức trong dạy học và quản lý dạy học ở trường phổ thông hiện nay.

3. Những thách thức đặt ra trong dạy học và quản lý dạy học tích hợp, liên môn

Trong chương trình giáo dục phổ thông hiện hành, chuẩn kiến thức kỹ năng cần đạt ở mỗi cấp học cũng hàm chứa các nội dung tích hợp, những kiến thức liên môn; tuy nhiên chương trình được thiết kế theo hướng chú trọng việc truyền đạt kiến thức, chưa đáp ứng tốt mục tiêu “hình thành và bồi dưỡng nhân cách, phẩm chất và năng lực của công dân” (Luật Giáo dục). Để khắc phục tình trạng này, một mặt là việc đổi mới nội dung chương trình theo hướng chuyển từ tiếp cận nội dung sang tiếp cận năng lực; mặt khác là việc dạy học phải chuyển từ lối truyền thụ, áp đặt một chiều sang dạy học định hướng giải quyết vấn đề, dạy học theo định hướng

hoạt động. Cả hai đang đặt ra những yêu cầu rất lớn cho đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý giáo dục ở trường phổ thông hiện nay.

3.1. Những yêu cầu, thách thức trong dạy học tích hợp, liên môn

Như đã nói, hạn chế lớn nhất của dạy học hiện nay là chủ yếu theo phương pháp truyền thụ lý thuyết một chiều dẫn đến hoạt động của học sinh phần nhiều là ghi nhớ kiến thức rời rạc, không vận dụng được vào giải quyết các vấn đề trong học tập và trong cuộc sống. Dạy học tích hợp, liên môn đặt giáo viên đứng trước những yêu cầu, thách thức phải thực hiện như sau:

3.1.1. Đổi mới việc thiết kế bài dạy

Lâu nay, bài dạy thường được thiết kế theo định hướng nội dung. Các phương tiện, phương pháp, hình thức, cách thức dạy học thể hiện trên giáo án (thiết kế bài dạy) đều nhằm làm rõ nội dung chuẩn kiến thức, kỹ năng cần đạt có sẵn trong tài liệu, sách giáo khoa, giáo trình dạy học. Một bài dạy tích hợp sẽ phải lồng ghép, vận dụng nhiều kiến thức liên môn, xuyên môn và cả chủ đề đời sống thực tế vào bài dạy, do đó cần phải tổ chức lại nội dung giáo án sao cho phù hợp để có thể vừa làm rõ được kiến thức kỹ năng cần đạt vừa giúp người học giải quyết được các tình huống thực tế. Việc thay đổi thiết kế bài dạy kéo theo nhiều thay đổi khác trong quá trình dạy học.

3.1.2. Đổi mới phương pháp dạy học

Đây thật sự là một thách thức đối với đội ngũ giáo viên. Nếu trong dạy học đơn môn, giáo viên vẫn đã sử dụng các phương pháp và kỹ thuật dạy học tích cực để tổ chức các hoạt động giúp học sinh chiếm lĩnh kiến thức thì trong dạy học tích hợp, liên môn, các hoạt động phải hướng học sinh vào thực hành và ứng dụng kiến thức để giải quyết các tình huống thực tiễn nhằm hình thành năng lực. Ở đây không còn lối truyền thụ một chiều. Giáo viên phải chú trọng giao nhiệm vụ học tập cho học sinh và không ngừng tìm kiếm các hình thức, cách thức sao cho có thể phát huy tối đa tính chủ động, tích cực, sáng tạo của học sinh. Việc học rất linh hoạt, cơ động có thể diễn ra trong lớp học, ngoài trời, học cá nhân, học hợp tác, trải nghiệm sáng tạo,... Quá trình dạy học phải thật sự chuyển từ hình thức lấy người dạy làm trung tâm sang người học làm trung tâm.

3.1.3. *Đổi mới kiểm tra, đánh giá*

Kiểm tra, đánh giá theo chuẩn kiến thức, kỹ năng hiện nay đã bộc lộ nhiều bất cập, chủ yếu là định hướng việc học nhằm đáp ứng thi cử mà hệ lụy của nó đã không cho thấy một kết quả thực chất mà còn nảy sinh nhiều tệ nạn, tiêu cực. Kiểm tra, đánh giá trong dạy học tích hợp, liên môn bên cạnh mục tiêu đo lường mức độ đạt chuẩn chương trình (ở mỗi bài học, môn học, cấp học) còn chú trọng đến việc vận dụng các kiến thức, kỹ năng để giải quyết các vấn đề thực tiễn. Do vậy, việc xây dựng đề kiểm tra theo ma trận phải thiết kế các câu hỏi có nhiều lựa chọn đúng vừa để

đánh giá sát năng lực vừa nhằm khích lệ, động viên và định hướng mức phấn đấu của từng học sinh trong suốt quá trình học tập. Các nội dung thực tế, kỹ thuật, các yêu cầu vận dụng kiến thức, kỹ năng ở mức độ cao phải chiếm trọng số lớn trong các bài tập thực hành, trong các bài kiểm tra thường xuyên và định kỳ.

3.2. *Những yêu cầu, thách thức trong quản lý dạy học tích hợp, liên môn*

Những yêu cầu, thách thức trong dạy học tích hợp, liên môn nói trên kéo theo những yêu cầu, thách thức đối với các nhà quản lý trường học, cụ thể trên một số phương diện sau:

3.2.1. *Chỉ đạo dạy học tích hợp, liên môn*

Bên cạnh việc quán triệt cho đội ngũ hiểu rõ sự cần thiết, tính tất yếu của dạy học tích hợp, liên môn, hiệu trưởng cần chỉ đạo thực hiện những việc sau:

- Tổ chức bồi dưỡng kiến thức, kỹ năng dạy học tích hợp, liên môn. Việc bồi dưỡng có thể bằng cách trao đổi kinh nghiệm qua các buổi sinh hoạt chuyên môn, tự bồi dưỡng qua tìm kiếm thông tin trên mạng hoặc chủ động liên hệ mời các cơ sở đào tạo bồi dưỡng, các chuyên gia đến tập huấn cho giáo viên của trường.

- Chỉ đạo đổi mới sinh hoạt tổ chuyên môn. Các buổi sinh hoạt định kỳ cần tập trung thời gian cho việc nghiên cứu các chủ đề, bài dạy tích hợp - liên môn và những vấn đề mới, những vấn đề khó trong quá trình thực hiện kế

hoạch dạy học. Những hoạt động mang tính hành chính chỉ nên chiếm tối đa ¼ thời lượng sinh hoạt tổ. Để đảm bảo được điều này, các thông tin trao đổi trong cuộc họp cần chuyển trước qua e-mail dùng chung để tổ viên tham khảo và có ý kiến phản hồi trước cuộc họp.

- Chỉ đạo, hướng dẫn tổ chuyên môn xây dựng kế hoạch dạy học tích hợp, liên môn và các chủ đề tích hợp, liên môn. Kế hoạch dạy học tích hợp, liên môn và các chủ đề tích hợp, liên môn phải nhằm góp phần thực hiện mục tiêu của chương trình giáo dục, phù hợp với điều kiện thực tế của nhà trường, của địa phương và khả năng học tập của học sinh.

3.2.2. Sử dụng đội ngũ giáo viên hợp lý

Dạy học tích hợp, liên môn đòi hỏi người giáo viên phải có kiến thức ở một số lĩnh vực, có khả năng thiết kế và tổ chức các chuyên đề tích hợp, có khả năng thiết kế các bài tập dự án,... Việc này đặt ra một thách thức thật sự đối với hiệu trưởng trong việc lựa chọn, sử dụng giáo viên có đủ năng lực phù hợp; bởi lẽ tình trạng đội ngũ nhà giáo hiện nay được đánh giá chung là đang “thừa thiếu cục bộ”, “bất cập về chất lượng, số lượng và cơ cấu”.

Để vượt qua thách thức này, trước mắt hiệu trưởng cần tích cực tổ chức bồi dưỡng cho đội ngũ giáo viên cốt cán về các năng lực, kỹ năng cần thiết. Đội ngũ cốt cán này sẽ làm nòng cốt để tổ chức sinh hoạt tổ/nhóm chuyên môn, qua đó nâng cao năng lực của từng giáo viên. Cần giao quyền chủ động và tạo

điều kiện thuận lợi cho các tổ, chú ý phát hiện và động viên kịp thời các nhân tố tích cực. Những giáo viên thực sự đủ năng lực sẽ được đảm nhận thêm các chuyên đề và có chế độ động viên thỏa đáng. Những giáo viên chưa đủ năng lực, thiếu định mức lao động buộc phải tự nâng cao năng lực để tham gia giảng dạy các chuyên đề. Về lâu dài, cần tổ chức đánh giá, sàng lọc lại đội ngũ làm cơ sở để lưu dụng và tuyển dụng thêm những giáo viên đáp ứng đủ năng lực.

3.2.3. Tăng cường các điều kiện phục vụ dạy học tích hợp, liên môn

Kinh nghiệm cho thấy thành công của bất cứ một phong trào nào cũng đều phải có sự cam kết từ phía nhà lãnh đạo. Dạy học tích hợp, liên môn đòi hỏi sự hợp tác của nhiều tổ bộ môn, sử dụng nhiều phương tiện dạy học,... do đó, rất cần sự hỗ trợ từ lãnh đạo nhà trường. Trong điều kiện của trường học Việt Nam hiện nay, hiệu trưởng cần chủ động thực hiện một số việc sau:

- Chủ động điều chỉnh, bố trí, sắp xếp nhằm nâng cao hiệu quả sử dụng cơ sở vật chất, kỹ thuật hiện có của nhà trường.

- Thường xuyên sửa chữa, mua sắm bổ sung thiết bị dạy học từ các nguồn kinh phí tự chủ, tự vận động.

- Khuyến khích, hỗ trợ kinh phí và tạo các điều kiện thuận lợi khác cho giáo viên tự làm thiết bị, đồ dùng dạy học.

- Phát triển nguồn học liệu trên mạng để hỗ trợ giáo viên và học sinh

thực hiện các nhiệm vụ học tập được giao, nhất là đối với các chuyên đề được triển khai theo các phương pháp dạy học hiện đại như: phương pháp Bàn tay nặn bột, phương pháp dạy học theo dự án, phương pháp dạy học E-Learning,...

Trong kế hoạch mua sắm, sửa chữa, sử dụng trang thiết bị phục vụ dạy học hàng năm phải xây dựng thêm nội dung về các điều kiện bảo đảm cho kế hoạch dạy học tích hợp, liên môn của toàn trường.

4. Kết luận

Dạy học tích hợp là một trong các yêu cầu nhằm phát triển kế hoạch giáo dục nhà trường theo định hướng phát triển năng lực học sinh. Nó kích thích giáo viên tư duy và không ngừng trau dồi kiến thức ở nhiều lĩnh vực khác nhau để có một nền tảng kiến thức sâu, rộng đủ đáp ứng với những đòi hỏi ngày

càng cao của dạy học. Nó lôi cuốn học sinh hứng thú với tiết học, giúp học sinh dễ hiểu và hiểu sâu hơn nội dung bài học, đặc biệt là có những chuyển biến rõ rệt trong khả năng vận dụng kiến thức, kỹ năng vào thực tiễn. Vì vậy, ngay từ bây giờ, các nhà giáo và cán bộ quản lý giáo dục cần nhanh chóng tiếp cận và nắm vững các “binh thư, yếu lược” của dạy học hiện đại để rèn luyện mình trở thành một thủ lĩnh, một nhà cầm quân có tài thao lược, biết xây dựng các “chiến lược” dạy học, biết triển khai những kế hoạch “tác chiến” nhằm giành lấy phần thắng trong trận đấu giữa cái cũ và cái mới, cái lỗi thời và lạc hậu trên con đường chuẩn bị một nguồn nhân lực đủ sức xây dựng đất nước trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Viện Ngôn ngữ học (2006), *Từ điển tiếng Việt*, Nxb.Đà Nẵng.
2. Bùi Hiền (2001), *Từ điển giáo dục học*, NXB.Từ điển Bách khoa, Hà Nội.
3. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2015), *Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể*, công văn số 3976/BGDĐT-BPTTr, ngày 05/8/2015.
4. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2015), *Một số vấn đề về đổi mới chương trình và sách giáo khoa giáo dục phổ thông*, Tài liệu tập huấn.
5. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2015), *Một số vấn đề về đổi mới chương trình và sách giáo khoa giáo dục phổ thông*, Tài liệu tập huấn.

THE CHALLENGES OF INTEGRATED TEACHING AND ITS MANAGINGEMENT AT HIGH SCHOOLS TODAY

ABSTRACT

Integration - one of the educational points of view - has become the trend of determining teaching content in schools and in building the curriculum in many countries around the world. Integrated point of view is built on the basis of active conceptions of teaching and learning process. It will help develop learners' abilities to solve complicated problems and make learning become more meaningful compared with subjects learnt separately. Integration is one of the educational points of view to raise the learners' abilities and help train people with full quality and abilities to solve the problems of modern life. This has posed many challenges to teaching and teaching management in schools today.

Keyword: *integration, challenge, teaching, teaching management.*